

Фернос Ю. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та іноземних мов
Уманського національного університету садівництва
E-mail: fernosyulia@gmail.com

АНТРОПОНІМІЧНІ УПОДОБАННЯ МЕШКАНЦІВ СІЛ УМАНЩИНИ

У статті проаналізовано найуживаніші чоловічі й жіночі імена мешканців Уманського району на прикладі двох часових зрізів – 1997 і 2007 рр. Розглянуто ядро стабільних імен, зміни у складі найуживаніших імен, збереження класичних і поява нових імен, частотність їх уживання.

Ключові слова: антропонім, антропонімікон, онім, іменник, особове ім'я.

Однією з найактуальніших проблем вітчизняної ономастики є вивчення особових імен, зокрема встановлення складу і статистичної організації іменника, визначення характеру й темпів його оновлення.

Фіксація індивіда під певним соціолінгвістичним знаком, яким є ім'я, відбиває історичний досвід, закономірності та тенденції розвитку в етнокультурних традиціях соціуму. Вивчення особливостей іменника дає уявлення про мотиви вибору імені і причини переваги одних форм над іншими, що може служити цінною інформацією для пізнання тих чи інших сфер життя народу. Статистичні дослідження імен дозволяють систематизувати дані, що характеризують кількісні закономірності явищ у нерозривному зв'язку з їх якісним складом.

В українській антропоніміці дослідження складу й динаміки особових імен здійснювалося на матеріалі окремих регіонів України: Одещини (С. Л. Брайченко, Л. П. Зайчикова, Ю. О. Карпенко, О. Ю. Касім), Ізмаїльщини (Д. А. Жмурко), Херсонщини (Р. Д. Петрова), Буковини (Л. В. Кракалія), Тернопільщини (Н. О. Свистун), Волині (І. О. Скорук), Лемківщини (С. Є. Панцьо), м. Донецька (Донеччини) (Г. В. Кравченко, Т. В. Буга), Косівщини (С. П. Павелко).

Ураховуючи недостатність вивчення сучасної регіональної антропонімії України, зокрема відсутність досліджень, присвячених проблемі динаміки сільського антропонімікону Уманщини, у запропонованій статті представлені результати аналізу іменника сіл Уманщини на прикладі двох часових зрізів (1997 та 2007 рр.). Усього було номіновано: 1997 р. – 530: 283 хлопчиків та 247 дівчаток. Кількість використаних імен складає 99, із яких 43 чоловічих і 56 жіночих; 2007 р. – 395: 198 хлопчиків та 197 дівчаток. Кількість використаних імен складає 101, із яких 49 чоловічих і 52 жіночих.

Нижче подаємо перелік зафіксованих імен із зазначенням кількості носіїв. Скісною рисою відділені форми імен, які ми розглядаємо як варіанти одного і того самого імені.

Чоловічі імена

Анатолій – 2/1 (1997 та 2007 рр. відповідно), Андрій – 12/10, Антон – 2/1, Артем – 3/9, Артур – 2/0, Богдан – 7/5, Вагаршак – 0/1, Вадим – 5/2, Валентин – 4/1, Валерій – 1/2, Василь – 2/0, Віктор – 8/1, Віталій – 18/3, Владислав – 22/8, Володимир – 8/7, В'ячеслав – 4/1, Геннадій – 2/1, Герман – 0/1, Гулієнд – 1/0, Данило / Данійл – 0/4, Девід – 0/1, Денис – 0/7, Дмитрій / Дмитро – 16/15, Едуард – 1/0, Євгеній – 5/3, Захар – 0/1, Ібрагім – 0/1, Іван – 8/5, Ігор – 5/1, Ілля – 1/2, Костянтин – 4/1, Максим – 8/20, Марик – 0/1, Марко – 0/1, Мирослав – 0/1, Михайло – 9/8, Микола / Ніколай – 10/3, Назарій / Назар – 4/8, Олег – 6/1, Олександр – 26/22, Олексій – 1/5, Павло – 3/0, Петро – 2/0, Ренат – 0/1, Родіон – 1/0, Роман – 10/7, Ростислав – 5/3, Руслан – 3/2, Святослав – 0/1, Сергій – 15/9, Станіслав – 2/4, Сухраб – 0/1, Тарас – 1/1, Тимофій – 0/1, Тимур – 0/1, Федір – 1/0, Юрій – 6/0, Ярослав – 7/3.

Жіночі імена

Аїда – 0/1, Аліна – 7/5, Алла – 5/1, Альона / Олена – 17/3, Альбіна – 0/1, Аміна – 0/1, Анастасія – 11/9, Ангеліна – 0/1, Анжела / Анжеліка – 3/5, Анна / Ганна – 8/16, Антоніна – 1/0, Богдана – 0/1, Валентина – 6/0, Валерія – 0/3, Вероніка – 2/6, Вікторія / Віка – 14/16, Віолета – 1/0, Віталіна / Віта –

3/1, Віра – 1/2, Владислава/Влада – 2/0, Галина – 2/0, Дарина / Дарія / Дар'я / Дарья / Даша – 3/15, Діана / Даяна – 6/8, Домініка – 0/1, Євгенія – 3/1, Єлизавета / Ліза – 3/5, Жанна – 3/0, Зорина – 0/1, Іванна – 1/0, Ілона – 1/0, Інна – 6/0, Ірина / Аріна / Арина – 14/6, Карина / Каріна – 2/6, Катерина – 7/2, Лана – 0/1, Леся – 2/0, Лідія – 1/0, Лілія / Ліля – 3/5, Ліна – 1/0, Любов – 2/0, Людмила – 2/0, Марина – 8/1, Марія / Машиа – 5/5, Мар'яна – 2/0, Мирослава – 0/1, Мілена / Мілена – 1/1, Надія – 5/1, Наталія – 0/2, Ніка – 0/1, Ніна – 0/1, Оксана – 6/2, Олександра – 1/1, Ольга – 5/3, Павлина – 1/0, Поліна – 3/1, Рада – 0/1, Рейчел – 1/0, Рита / Маргарита – 1/4, Ріната – 0/1, Руслана – 2/2, Світлана – 3/0, Сніжана – 1/2, Софія – 6/13, Таміла – 1/0, Тетяна – 15/6, Христина / Крістіна – 0/5, Юлія – 12/5, Яна / Яніна – 4/1.

Отже, стійку основу іменної системи складають церковно-християнські імена чи, як їх ще називають дослідники, християнські, православні, календарні, рідше – канонічні, церковні, грецькі, хресні, греко-християнські [2, с. 41].

Понад 300 церковно-християнських особових власних імен прийшло до нас разом із запровадженням християнства в X ст. та були введені в так звані святці й церковні календарі, з яких при здійсненні обряду хрещення обиралися ім'я для новонародженого; за походженням це переважно старосврейські, грецькі та латинські імена [1, с. 41].

На українському мовному ґрунті християнські імена змінили свою структуру, пристосувалися до фонетичної та словотвірної системи мови, обросли різноманітними варіантами. Вони настільки адаптувалися, що вже давно не сприймаються як запозичені.

Запозичені імена періодично з'являються в іменнику Уманщини: *Аліна* (франц.), *Аміна* (араб.), *Анжела / Анжеліка* (франц.), *Вагаришак* (вірм.), *Віолета* (франц.), *Герман* (нім.), *Гулієнд* (?), *Едуард* (англ.), *Ібрагім* (тат.), *Рейчел* (англ.), *Руслан* (тюрк.), *Сухраб* (перс.), *Тимур* (тюрк.). Популярності набули лише два жіночі запозичені імені – *Аліна* та *Анжела / Анжеліка*.

У більшості випадків уживання таких імен є запозиченням у чистому вигляді. Однак у низці випадків можна висловити припущення, що їх використання є свідченням наявності неукраїнського коріння в батьків (чи одного з них): *Гулієнд, Ібрагім, Рейчел, Сухраб*.

Досить обмеженим на досліджуваній території є репертуар питомих слов'янських імен: *Богдан, Богдана, Владислав, Володимир, В'ячеслав, Зорина, Лана* < *Миляна* чи *Беляна, Мілена, Олег, Рада, Святослав, Станіслав, Ярослав*. Деякі оніми в метричних записах функціонують паралельно і в церковно-канонічній, і в народно-розмовній формі: *Данило – Данііл, Дата – Дарія, Дмитро – Дмитрій, Назар – Назарій* тощо.

В українських записах трапляються випадки, коли особові імена передаються за їхнім звучанням у російському усному мовленні: *Карина – Каріна, Микола – Ніколай, Пилип – Филип, Христина – Крістіна*.

Декілька немовлят (дівчаток) були названі іменами у скороченій чи пестливій формі: *Віка, Даша, Ліля, Машиа*. Реєстрація подібних форм як офіційних отримала негативну оцінку з боку багатьох дослідників [3, с. 41; 4, с. 66].

Наочним проявом процесів, що відбуваються в іменнику, є частотність уживання імен. Перейдемо до аналізу найуживаніших особових імен.

1997	2007	1997	2007
Олександр	Олександр	Олена / Альона	Анна
Владислав	Максим	Тетяна	Вікторія
Віталій	Дмитро	Вікторія	Дарія
Дмитро	Андрій	Ірина	Софія
Сергій	Сергій	Юлія	Анастасія
Андрій	Артем	Анастасія	Діана
Микола	Владислав	Наталія	Вероніка
Роман	Назар	Анна / Ганна	Карина
Михайло	Михайло	Марина	Тетяна

Найуживаніші чоловічі імена за десять років оновилися на 33%. Покинули «дев'ятку» імена *Віталій, Микола, Роман*. Їх місце посyли *Артем (III), Максим (II), Назар (III)*.

Найпопулярніші жіночі імена зазнала більших змін і оновилися за десять років на 55%. У «дев'ятці» залишилися *Анастасія, Анна / Ганна, Вікторія / Віка, Тетяна*. При цьому спостерігається значний ріст популярності імені *Анна*. «Дев'ятку» залишили імена *Ірина, Марина, Наталія, Олена, Юлія*. Натомість до неї увійшли *Вероніка (III), Дарія (III), Діана (II), Карина (III), Софія (II)*.

Найчастотніші чоловічі імена отримали 138 / 109 хлопчиків (1997 та 2007 рр. відповідно), чи 48,8% / 55,1% усіх названих хлопчиків, найчастотніші жіночі імена – 109 / 96 (44,1% / 48,7%) усіх названих дівчаток. Серед усіх імен «абсолютним чемпіоном» виступає чоловіче ім'я *Олександр*. Його отримали 4,9% (1997 р.) та 5,6% (2007 р.) усіх дітей. Таким чином, найпродуктивнішими іменами названо 247 / 294 чоловік, що становить 46,6% / 74,4% усіх названих немовлят. На іншому полюсі списку – одиничні імена. Їх 22 (4,2%) (1997 р.) – 8 чоловічих і 14 жіночих, та 40 (10,1%) (2007 р.) – 21 чоловіче та 19 жіночих. Решта 59 / 43 імен (1997 та 2007 рр. відповідно) знаходяться у проміжку між найчастотнішими та одиничними іменами. Це означає, що 261 (49,2%) (1997 р.) та 150 новонароджених (30%) (2007 р.) отримали імена, частотність яких коливається між 2 та 8.

Загалом, іменник мешканців сіл Уманщини характеризується досить обмеженим складом онімів, стійким набором уживаних імен, поступовими темпами змін як репертуару імен, так і статичної структури іменника. Отже, активні процеси, що відбуваються в сучасному українському суспільстві і знаходять відбиття у мові, в іменнику проявляються не так активно, адже останній займає досить автономне становище.

Список використаної літератури:

1. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. (чоловічі імена): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 – мови народів СРСР (українська мова) / Р. Й. Керста. – Ужгород, 1978. – 17 с.
2. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування / Р. Й. Керста. – К.: Наукова думка, 1984. – 152 с.
3. Личные имена в прошлом, настоящем и будущем / отв. ред. В. А. Никонов. – М.: Наука, 1970. – 343 с.
4. Сулова А. В. О русских именах / А. В. Сулова, А. В. Суперанская. – Л.: Лениздат, 1991. – 220 с.

Фернос Ю. И. Антропонимические предпочтения жителей сел Уманщины

Аннотация

В статье проанализированы наиболее употребляемые мужские и женские имена жителей Уманщины на примере двух временных срезов (1997 и 2007 гг.): ядро стабильных имен, изменения в составе наиболее употребляемых имен, сохранение классических и возникновение новых имен, их частотность.

Ключевые слова: *оним, антропоним, антропонимикон, имя собственное.*

Fernos Y. I. Uman district peasants' preferences for the first names

Summary

The study of personal names has always been and still remains the most urgent problem of the modern onomastics. In particular, the first names composition, their statistic organization, establishing the ways and paces of their renovation are the matter of interest.

First names statistical investigations help systematize all the data, that characterize the quantitative rules of the phenomenon in the inextricable connection with their qualitative structure. Taking into account the lack of the regional anthroponomy studies, and the absence of the researches based on the Uman district rural first names, in particular, the results of the first names analysis, performed in the villages of Uman district, are given in the article (in the context of 1997 and 2007).

The investigation discovered the most and the least common names, the changes in their structure. Among the male names Alexander is an undisputed leader both during 1997 and 2007. Among female names there are some leader, which vary during studied period of time. They are: Anastasia, Anna/Hanna, Viktoria/Vika, Tetiana.

In general, first names system of the region under analysis is characterized by the limited and stable bag-of-onyms, gradual changes in the first names repertory and their static structure. So, active processes, that take place in modern society and are reflected in Ukrainian language, are not so active in the first name system.

Key words: *personal name, first name, onym, anthroponimic, onomastics.*